

THE GREEK CONFUSION WITH LABELING OF THE MACEDONIANS IN OTTOMAN EMPIRE

Dimitar Ljorovski Vamvakovski, PhD

Institute of National History-Skopje, Macedonia
dljorovski@yahoo.com

Donce Tasev, PhD

Institute of Cultural Heritage and Archaeology
donce_tasev@yahoo.com

Publisher info:

Title:

Review of the Institute of History
and Archaeology RIHA

web address:

<http://js.ugd.edu.mk/index.php/RIHA>

ISSN: 2671-3144

eISSN: 2671-3152

First Published: 2010

Subject:

history, archaeology, anthropology
history of art, ethnology,
other humanities

Publisher:

Institute of History and Archaeology
FON, Goce Delcev University

Editor in Chief:

Ljuben Tevdovski
Goce Delcev University, Macedonia
ljuben.tevdovski@ugd.edu.mk

Editorial Board:

Todor Chepreganov
Goce Delcev University, Macedonia
Nevena Trajkov
Florida International University, USA
Trajce Nacev
Goce Delcev University, Macedonia
Jaromir Benes
Univer.of South Bohemia, Czech Republic
Stojko Stojkov
Goce Delcev University, Macedonia
Aleksandar Bulatovic
Institute of Archaeology, Serbia
Verica Josimovska
Goce Delcev University, Macedonia
Svetla Petrova
Bulgarian Academy of Sciences, Bulgaria
Oliver Cackov
Goce Delcev University, Macedonia
Martin Husar
Constantine the Philosopher University,
Slovakia

Abstract

In the first part of this paper we are keeping the attention at the process of forming the Greek nation-state, with focus on the self-identification on the population of the greek state, with the dilemma and the transformations in the period when the Greek national name was constitutionalised. Then, in short version, we will focused on the politics of the Greek state regarding the Ottoman Macedonia, and then we are going to put an accent about the thesis which is the goal of research of this paper. We will make a chronological view of the naming of the Macedonians from the view of the Greek state and the Greek institutions for propaganda in Ottoman Macedonia. We will make an effort to analyse the process of the transformation of the naming, which is in compat with the Greek national interests and the changing of the politics for this question after the forming of the Egzarhy (1870) and the Bulgarian state (1878).

Keywords:

Naming of the Macedonians, Ottoman Macedonia, Greek propaganda institutions.

Theme/s:

Balkan History, Nationalism and Identities

проф. д-р Димитар Љоровски Вамваковски

Институт за национална историја – Скопје, Македонија

д-р Донче Тасев

Институт за културно наследство и археологија

ГРЧКАТА КОНФУЗИЈА СО ИМЕНУВАЊЕТО НА МАКЕДОНЦИТЕ ВО ОСМАНЛИСКА МАКЕДОНИЈА

Почетокот на 90-тите години од XX век повторно било актуелизирано т.н. македонско прашање. Историски гледано, цикличната појава на ова прашање најчесто е во корелација, покрај внатрешните предуслови, со одредени настани и процеси што се случувале на Балканскиот Полуостров или пошироко, во светски рамки. Така, крајот на Берлинскиот сид во 1989 година го најавил падот на комунизмот и биполарноста во светот, навестувајќи ги глобалните промени кои следели во годините потоа. Овие процеси неминовно ги опфатиле и најголем дел од балканските држави, а кулминирале со жестока граѓанска војна и распад на федеративна Југославија.

Во услови на еруптивен национализам на Балканот, на етничка и верска нетрпеливост, во раната фаза од драматичниот развој на југословенската криза, на повторното појавување на историската сцена на „македонското прашање“ не било посветено поголемо внимание од меѓународната заедница во однос на случувањата во Хрватска и Босна и Херцеговина¹. Причините за ваквиот однос на меѓународните институции биле многубројни, но најповеќе зависеле од непознавањето на проблемите на современото „македонско прашање“ и апсурдноста, во однос сфаќањата во западниот свет, за споровите кои ги наметнале соседните држави.

¹ Виктор Рудометов, „Културата, идентитетот и македонското прашање: Вовед“, *Македонското прашање*, Евро Балкан Пресс, Скопје, 2003, стр. 4.

Имено, во текот на распадот на Југославија, „македонско прашање“ се состоело од повеќе фактори, кои на еден или друг начин меѓусебно биле поврзани, и истите биле од внатрешна и надворешна природа. Накратко, тука спаѓаат различните билатерални спорови кои Република Македонија ги имала со своите соседи (Грција, Бугарија и Србија), но и предизвиците од внатрешен карактер кои се должеле на аспирациите на релативно големото албанско малцинство во државата.

Во односите меѓу Р. Македонија и грчката држава, официјална Атина не ја признавала ниту македонската држава, ниту македонската нација, под изговор дека сè што е македонско – името, народот, историјата и територијата – е само грчко². Ваквиот став на грчките државни институции се актуелизирал, со засилен интензитет, по втората половина на 1991 година, кога со низа на одлуки македонското население и македонското државно раководство донеле одлука за одделување од југословенската федерација и создавање на независна македонска држава. Основата на наметнатиот спор од грчка страна за името на македонската држава е повеќедимензионален проблем, пропратен со негативна кампања во грчкото општество, што придонесе етноцентричните политички гледишта да се здобијат со легитимитет во очите на грчката јавност, особено во северниот дел на Грција, а со тоа да се создаде искривена перцепција за „оној другиот“³.

Еден сегмент во позициите на грчката политика кон современото „македонско прашање“ е и името на македонската нација. Имено, согласно со официјалниот курс на грчката држава за проблематизирање и негирање на терминот „Македонија“ за секаква употреба од страна на нејзиниот северен сосед, така и името на нацијата стана дел од овој спор. Всушност, целта на овој текст е да се покаже дел од историската основа и позадина на официјална Атина во именувањето на населението кое денес, во најголем дел, припаѓа на македонската нација.

² Лоринг М. Денфорт, *Македонскиот конфликт: етничкиот национализам во транснационалниот свет*, Македонска книга, Скопје, 1996, стр. 31.

³ В. Рудометоф, „Културата, идентитетот...“, стр. 8.

Формирањето на грчката нација-држава

Модерната грчка држава била создадена во 1830 година, период на конституирање на современата грчка нација-држава⁴. Грција како држава била институционализирана со помош на нејзините моќни европски патрони, кои се стремеле да го контролираат југоисточниот медитерански регион⁵. Но, тука ниту започнал, а ниту завршил процесот на градење на грчката нација и грчкиот национален идентитет. Особено подложен на промени во XIX и почетокот на XX век бил грчкиот национализам⁶.

За најголем дел од денешните припадници на грчката нација да се биде Грк се подразбира да се зборува грчкиот јазик, да се биде член на православната црква и да се живее на територии кои биле населени од грчките предци. Ваквиот став, според историчарот Питер Мекриџ (Peter Mackridge), се темели на тврдењето, според кое „Грците сметаат дека нивната Црква ги поврзува со Византиската империја, додека нивниот јазик е врската со класична Грција, но и Византија“⁷. Нацијата во суштина претставува еден жив организам, подложна на промените на историското време, на процесите и на настаните. Оттука, ваквите карактеристики, пред сè нејзиното трансформирање низ историјата, не ја одминале ниту грчката нација. Сепак, како во минатото, така и во денешницата, во науката постојат голем број на неодоговорени, неразјаснати или делумно одговорени прашања поврзани со грчкиот национален идентитет и развојот на грчката нација. Во тој контекст се и следните примери: Кои биле Грците? Дали тие биле Хелени, Ромеи или Грци? Кои се грчките територии? Дали само „религијата“ е таа што го определува приемот во грчката нација? Дали биле или требало да бидат вклучени во грчката нација само оние луѓе чиј мајчин јазик бил грчкиот или, пак, и сите оние негркојазични православни христијани кои бил дел од

⁴ Со Лондонскиот протокол од 3 февруари 1830 година, Грција била прогласена за независна држава, додека позади нејзината независност како гаранција застанале трите големи сили - Англија, Русија и Франција. Со овој договор дефинитивно завршило грчкото востание за независност од Османлиската империја (1821-130). Далибор Јовановски, „Грција - патот до независноста“, *Годишен зборник*, Скопје, 2004, стр. 279-296.

⁵ Rodanthi Tzanelli, *Nation-Building and Identity in Europe: The Dialogics of Reciprocity*, University of Leeds, UK, 2008, стр. 4.

⁶ John S. Koliopoulos, Thanos M. Veremis, *Modern Greece: A History since 1821*, 2009, стр. 2.

⁷ Peter Mackridge, *Language and National Identity in Greece: 1766-1976*, Oxford University, 2009, стр. 9.

османлискиот Рум-милет? Според грчките историчари Колиопулос и Веремис (Koliopoulos & Veremis), ваквите и сличните на овие прашања ретко биле поставувани, но и кога биле поставувани останувале без одговор⁸. Како и да е, денес постои голем број на историска граѓа, која помага некои од овие прашања делумно или целосно да бидат разјаснати.

Критериумите врз основа на кои се определувало дали одреден поединец ќе биде дел од грчката нација, во најголем степен биле поставени во периодот на националната борба за ослободување од османлиска доминација (1821-1830). Грчкиот етнички идентитет во почетокот воглавно бил дефиниран врз основа на два главни критериуми, кои во основа ги разликувале Грците од не-Грците. Првиот критериум бил членството во православната црква, додека вториот бил употребата на грчкиот јазик⁹. Другите критериуми врз основа на кои се одредувала грчката етничка припадност и кои најмногу зависеле од градењето на националниот мит, биле „грчките историски територии“, „потеклото“ и, посебно важен фактор во случајот со грчките национални аспирации кон македонското население, покрај верскиот критериум, биле „културата и националната свест“¹⁰.

Според првиот револуционерен Устав од 1822 година¹¹, религијата, но и територијата, биле главни критериуми кои го определувале грчкиот протонационален идентитет. Во таа насока, членот 2 предвидувал дека Грци биле „домородните жители на територијата на Грција кои веруваат во Христос“¹². Една година подоцна, на следното Национално собрание,¹³ бил додаден уште еден критериум, јазикот, но бил и проширен територијалниот опсег на оние кои можеле да станат дел на новата нација.

⁸ J. S. Koliopoulos, T. M. Veremis, *Modern Greece: A History...*, стр. 17.

⁹ P. Mackridge, *Language and National...*, стр. 1.

¹⁰ John S. Koliopoulos, Thanos M. Veremis, *Greece; The modern sequel from 1831 to the present*, London, 2002, стр. 250-253.

¹¹ Првиот револуционерен устав бил изгласен во текот на Првото национално собрание, одржано во градот Епидаврос (декември 1821 – јануари 1822). Уставот бил создаден врз основа на одлуките на француското конвенционално собрание од 1793 и 1795 година. Во уставот биле воспоставени трите власти: парламентарната, извршната и судската. Κωνσταντίνος Α. Βακαλοπούλος, *Νεοελληνική ιστορία (1204-1940)*, Θεσσαλονίκη, 1990, стр. 126.

¹² J. S. Koliopoulos, T. M. Veremis, *Greece; The modern sequel...*, стр. 250.

¹³ Второто национално собрание (март-април 1823 година), во ситуација на заострено внатрешно политичко спротивставување, било одржано во градот Астрос. Собранието го прифатило Органскиот закон од Епидаврос, ги распуштило локалните политички тела, со цел да се зајакне авторитетот на централна власт. Направен бил обид да биде усвоен првиот државен буџет. Κ. Α. Βακαλοπούλος, *Νεοελληνική ιστορία...*, стр. 130.

Па така, Грци станале и сите „оние кои доаѓат од странство, кои го имаат грчкиот како мајчин јазик и веруваат во Христос“¹⁴. На Третото национално собрание одржано во Трезена во 1827 година повикувањето на грчкиот јазик како критериум било отфрлено, и се тврдело дека Грци биле едноставно оние кои се родени во ослободените територии и „веруваат во Христос“, како и оние кои пристигнале во слободна Грција од османлиските територии и „веруваат во Христос и сакаат или се борат со востаниците или живеат во Грција“¹⁵. Сепак, и покрај оваа измена, јазикот останал еден од одлучувачките фактори во одредувањето на грчкиот протонационален идентитет во годините кои следеле. Истиот започнал да се употребува и како моќен инструмент во грцизирање на туѓојазичното население и на териториите на Балканскиот Полуостров кои биле под јурисдикција на Цариградската патријаршија.

Вториот маркер, религијата, односно припадноста кон православната црква претставувало одлучувачки фактор за одредување на грчкиот „национален идентитет“¹⁶. На пример, да се биде „Грк“ во тој период доволен услов бил да се биде христијанин, додека, пак, важноста на заедничките предци не била истакнувана, а со тоа „Грци“ можеле да бидат и Власите, Албанците или Словените, се разбира само доколку биле христијани. Доминантната сила на Цариградската патријаршија во Рум-милетот во долг историски период претставувала една од појдовните точки на грчкиот иредентизам кон териториите на Османлиската Империја, па оттука и кон Македонија, преку кој целото православно население било претставувано како дел од грчкиот национален корпус. За разлика од Западна Европа каде територијата, но и јазикот станале главен критериум за дефинирање на колективниот идентитет, меѓу православно население во Османлиската империја тој воглавно се пресликувал преку религијата. Во суштина, грчката нација била развиена од православно христијански Рум-милет, во чиј состав во периодот од крајот на XVIII и почетокот на XIX век, покрај Грците, влегувале и сите останати православни етникуми. Во периодот на Османлиската империја православието - на чие чело бил Цариградскиот патријарх,

¹⁴ J. S. Koliopoulos, T. M. Veremis, *Greece; The modern sequel...*, стр. 250.

¹⁵ Dimitris Livanios, „The Quest for Hellenism: Religion, Nationalism and Collective Identities in Greece (1453-1913)“, *The Historical Review*. Vol 3, 2006, стр. 55.

¹⁶ Во овој случај само по себе се поставува прашањето дали било можно, според тогашната поставеност на критериумите, некој да биде припадник на католичката вера и „Грк“ во исто време? Или, пак, што како би се дефинирале оној дел од грчкојазичните жители на Кралството кои ја имале прифатено исламската религија?

каде грчкиот јазик имал доминантна улога како средство за комуникација и во кое црквата со своите образовни институции имала значајна улога - претставувало обединувачки заеднички под-идентитет¹⁷. Постепената трансформација на православниот екуменизам во национализам, кој според Гелнер бил пресуден фактор во создавањето на нациите¹⁸, првенствено било резултат на Просветителството и Француската револуција. Паралелно со овој процес, за време на грчкото востание за независност, каде религијата била само фиксна линија на разграничување меѓу двете завојувани страни, Цариградската патријаршија, поради позицијата која ја имала во Османлиската империја, се однесувала крајно воздржано - па дури и го осудила самото востание. Но, тоа не било причина по формирањето на грчката држава таа да стане дел од грчкиот национален мит. На православната црква ѝ била доверена улогата на чувар на „грчката нација во вековите од османлискиот и западниот 'потоп' на Источното римско царство во 1453 година“¹⁹. Грчката држава заедно со црковните лидери ја утврдиле изградбата на црковната историја што се вклопувало во изградбата на грчката нација-држава. Црквата била составен дел од националниот развој на земјата, додека неприпадноста кон православието значело и „недостаоток на грчка национална свест“. Во суштина, историските факти говорат дека Грчката црква била формирана во јули 1833 година, кога едногласно, во името на кралот Отон, била прогласена нејзината независност од Цариградската патријаршија. Ваквиот потег бил направен без одобрување на последната. Со истиот кралски декрет таа станала автокефална, со свој Синод и го признала Отон како свој поглавар. Помирувањето помеѓу двете цркви, Цариградската патријаршија и Грчката црква, се случило доста подоцна, на 29 јуни 1850 година, кога на заседанието на Синодот на Патријаршијата бил прочитан документ, со кој било објавено создавањето на Грчката православна црква, а периодот

¹⁷ Sinan Ciddi, Lida Dimitriou, Evren Gönül and Seda Müftügil, “Religious and Cultural Perceptions of the ‘other’ in Viewing Greek-Turkish Relations”, joint paper presented at the *Hellenic Foundation for European & Foreign Policy*, february 2005, стр. 2.

¹⁸ Ернст Гелнер, *Нациите и национализмот*, Скопје, 2001, стр. 82.

¹⁹ Според оваа национална конструкција, грчката црква постоела уште од времето на Св. Павле и била поврзана со Римската империја, односно на грчкиот полуостров и соседните острови, подоцна истата била ослободена од латинска контрола за време на расцепот во 1054 година. Потоа, Крстоносните војни, латинското и османлиското владеење ја претвориле во „вистинска“ грчка институција. J. S. Koliopoulos, T. M. Veremis, *Greece; The modern sequel...*, 142, 144, 145.

од 1833 до 1850 година бил окарактеризиран како некоанонски во дејствувањето на Грчката национална црква²⁰.

Како и да е, Грчката црква во својот историски равој до денес не успеала да се отргне од преградката на институционалната контрола на грчката држава, но и обратно. Од друга страна, официјална Атина го направила православието доминантна религија, а со тоа на Црквата ѝ дала заштитен статус во државата. Ваквата позиција на државата кон религијата, кога станува збор искористувањето на црквата во остварување на националните интереси на нацијата-држава, ќе придонесе за „национализација на религијата“²¹, односно нејзино издигнување до степен на национално движење. Овој процес најдобро може да се забележи во судирот на пропагандните активности на новите балкански држави во османлиска Македонија во втората половина на XIX и почетокот на XX век.

Следен фактор кој бил користен во градењето на грчката нација-држава бил грчкиот јазик. Во почетниот период постоеле две спротивни тенденции, т.н. „модерна“ и „традиционална“, во одредувањето на „вистинските“ критериуми за дефинирањето на грчката нација. Првата го фаворизирала јазикот, додека другата инсистирала на религијата. Во овој „натпревар“ како „победници“ излегле последните. Клучна улога имал граничниот дострел на религијата, кој за разлика од јазичниот опсег бил доста поголем и ѝ овозможувал на грчката држава да претендира и кон Македонија, Тракија и Епир. Тоа, според Колиопулос и Веремис, го означило почетокот на иредентизмот, кој бил „еден од најважните и најболните авантури во историјата на модерна Грција“²². И покрај ваквата поставеност, без сомнение „јазикот бил повеќе од еден, од мноштвото критериуми, според кои народот го индицирал припаѓањето на некој човечки колективитет“²³. Во тој контекст, јазикот не бил примарен основач на грчкиот национален идентитет, но со сигурност тој бил главниот медиум преку кој најголем дел од оние кои го употребувале биле сметани за дел од грчката нација.

Во периодот на османлиската доминација на Балканскиот Полуостров, додека Грција сè уште била под власт на Високата порта, но и во годините до распадот на

²⁰ Далибор Јовановски, *Грчката балканска политика и Македонија (1830-1881)*, Скопје, 2005, стр. 40.

²¹ D. Livanios, „The Quest for Hellenism: Religion, Nationalism and...“, стр. 64.

²² J. S. Koliopoulos, T. M. Veremis, *Greece; The modern sequel...*, стр. 228.

²³ Ерик Хобсбаум, *Нациите и национализмот по 1870; програма, мит, стврност*, Скопје, 1993, стр. 91.

Османлиската империја, грчкиот јазик, покрај официјалниот турски, бил во широка употреба на овие простори. Тој бил официјален јазик на православната црква – јазик на литургијата, а преку неа и на образованието, трговијата и на „културата“. Оттука, грчкиот јазик, кој бил во функција на Цариградската патријаршија, на еден посебен начин го создавал грчкиот културен идентитет, кој овозможувал повисоко место во стратификацијата на општеството, како предмодерна национална заедница, не само меѓу гркофоното, туку и меѓу, од грчки аспект, ксенофоното, население во Османлиската империја²⁴.

Во креирањето на националниот идентитет голема улога имало поврзувањето на современиот грчки јазик со јазикот на античките Грци, а со тоа и премисата дека тие се нивни директни потомци, се разбира, вклучувајќи ги тука и најголем дел од придобивките на класичниот период²⁵. Во тој контекст, грчкиот лингвист и преродбеник, Адамантиос Кораис, во обраќање до француската јавност во Париз во 1803 година, истакнал: „За прв пат нацијата го испитува скриениот поглед на сопственото незнаење и трепери при одмерувањето на растојанието кое ја дели од славата на нивните предци. Сепак, ова болно откритие не ги фрли Грците во очај: Ние сме потомци на Грците, тие имплицитно си го кажаа тоа, мораме или да се обидеме повторно да го заслужиме тоа име, или не смееме да го носиме“²⁶. Јазикот бил поврзан во непрекинат континуитет со средниот век, поддржан од традициите на Православната црква, до модерно време. Ваквата контструкција им даде на „образованите Грци чувство дека нивната нација поседува единствено културно наследство“, и дека јазикот ги „поврзува со цивилизацијата на античка Елада, раното христијанство и Византија“²⁷.

Од друга страна, по создавањето на грчката држава потребна била национализација на јазикот, процес кој ќе резултира со хомогенизација на националниот идентитет кај припадниците кои требало да бидат дел од новата нација. Според националната идеологија, грчкиот национален јазик требало да биде таков, за

²⁴ D. Livianos, „The Quest for Hellenism: Religion, Nationalism and...“, стр. 47-49.

²⁵ Според Хобсбаум, „вистинските“ Грци кои го кренале оружјето за она што подоцна се покажа како формирање на нова независна национална држава, не го зборувале античкиот грчки, како ниту Италијанците латинскиот. Тие зборувале и пишувале на димотики (наред или говорен јазик). Е. Хобсбаум, *Нациите и национализмот по 1870...*, стр. 112.

²⁶ Dimitris Tziouvas, *Re-imagining the past : Antiquity and Modern Greece culture*, Oxford, 2014, стр. 11.

²⁷ P. Mackridge, *Language and National...*, стр. VIII.

да можат сите членови на нацијата, без оглед на нивното потекло или општествен статус, да го разбираат и употребуваат - нешто што било многу тешко остварливо, особено кога станува збор за катаревусата. Во таа насока, постоела и сè уште постои жестока дебата во врска со обликот на грчкиот јазик кој би бил најсоодветен за употреба. Имено, во оваа смисла постоеле истомисленици кои се залагале за враќање на чистиот антички јазик од V век п.н.е, други како основа го земале современиот говорен јазик (димотики), додека трети, пак, предводени од Адамантиос Кораис, предност давале на прочистувањето на говорниот јазик од странските зборови и изрази. На крајот превладеале поддржувачите на „прочистениот“ јазик (катаревуса), кој станал и официјален национален јазик на новата нација-држава во еден долг период од 1830 до 1976 година²⁸.

Во секој случај, штом една нација се базира во најголем степен на јазикот и религијата, подоцна и на културното наследство, „националите идеолози претендирале да прават планови за 'другите', надвор од границите на нацијата-држава, кои или зборувале на ист јазик или практикувале иста религија...“²⁹. Оттука, јазикот станал силен инструмент во рацете на грчкиот национализам во обидите да се грцизираат и да направат национална хомогенизација, најпрвин на државните, а потоа и на „ксенофоните територии“ кои постепено се отцепувале од Османлиската империја.

Политиката на грчката држава кон османлиска Македонија

Набрзо по формирањето, грчката држава, меѓу другото, започнала да формира институции и да креира закони со цел да ја отпочне, но и да ја оправда иредентистичката политика кон османлиските територии. Истовремено, кај официјална Атина постоела и тенденција за материјално и кадровско зајакнување на постојните грчки пропагандни институции во османлиската држава, со што индиректно истите би ги ставила под своја контрола. Темелите на грчката надворешна политика биле поставени на 3 април 1833 година со формирањето на Секретаријатот на државата и Државниот секретаријат на кралската куќа и надворешните работи, со кои значително

²⁸ Ричард Колг, *Историја грчке новог доба*, Слио, 2000, стр. 30; Х. Р. Вилкинсон, *Картите и политиката; Преглед на етнографската картографија на Македонија*, Скопје, 1992, стр. 136.

²⁹ P. Mackridge, *Language and National...*, стр. 15.

се придонело во репрезентирање на грчките национални интереси во Европа, а особено на Балканот³⁰. Паралелно со одвивањето на т.н. мирна пропаганда, грчката држава во согласност со нејзините интереси и можности иницирала или поддржувала востанички акции на територијата на империјата, пред сè на островот Крит, но често пати и самата се втурнувала во авантури, како што биле војните со Високата Порта од 1878 и 1897 година. Овие војни, според францускиот социолог Доминик Шнапер, може да се карактеризираат како „националистички“, бидејќи политичкиот поредок во Грција веќе бил организиран во форма на нација-држава³¹.

На 15 јануари 1844 година била поставена основата и „главната идеологија на новонастанатата држава“³² во надворешната политика преку говорот во грчкиот парламент на тогашниот премиер Јоанис Колетис³³. Тогаш била промовирана познатата *Мегали идеја*. Имено, за да се разбере концептот на националниот развој на Грција и на нејзината надворешна политика во текот на XIX и во првата половина на XX век, неминовно е да се сфати суштината на оваа национална доктрина. Општо земено, таа претставувала своевидна национална програма и била една од главните карактеристики на модерната грчка држава околу која се градела грчката национална идеологија. Појавувањето на *Мегали идејата* во историското време не било изолирана појава во контекстот на тогашната ситуација на Балканскиот Полуостров, во периодот на раѓањето на национализмот, романтизмот и националните движења, како и на иредентистичките барања на младите нации-држави, пред сè насочени кон териториите на Османлиската Империја³⁴. Во тој контекст, исто така и Србите, Романците, Бугарите и Албанците имале сопствени големодржавни конструкции, кои тежнееле да ги реализираат во историјата³⁵. Колетис во грчкиот парламент прокламирал: „Кралството Грција е само еден дел од Грција, најмалиот и најбедниот. Грк не е само тој што живее во Грција, туку и тој што живее во Турција. Елинизмот има два центри, Атина и

³⁰ Д. Јовановски, *Грчката балканска политика...*, стр. 15.

³¹ Доминик Шнапер, *Заедница на граѓани: кон модерната идеја за нацијата*, Скопје, 2003, стр. 6.

³² Ричард Клог, *Историја грчке новог доба*, Београд, 2000, стр. 50.

³³ Јоанис Колетис (1773-1847), грчки политичар од влашко потекло, одиграл значајна улога во востанието за независност (1821-1830). Функцијата премиер на Кралството Грција ја извршувал од 1844 до 1847 година.

³⁴ Димитар Љоровски Ванваковски, „Грчката мегали идеја и османлиска Македонија: појава, дилеми и флукутации“, *ГИНИ*, бр.1-2, Скопје, 2013, стр. 71.

³⁵ Р. Клог, *Историја грчке...*, стр. 50.

Цариград... Цариград е големата престолнина... на сите Грци³⁶. Според грчките политичари, создавањето на Голема Грција можело да биде постигнато не само преку територијално проширување на грчкото кралство, туку и преку наметнување на „елинизмот“³⁷ во Османлиската Империја³⁸.

Умереното настапување на патријаршиската црква и грчките училишта, што било карактеристично за почетокот од XIX век, веќе кон средината на векот поминало кон организирано и агресивно наложување на грчката култура, писменост и јазик врз православно население во Македонија. Зголемениот број на грчки училишта, од друга страна, придонел да се создаде македонскиот интелектуален кадар, кој подоцна „ќе стане главен носител на борбата за народната македонска просвета и црква“³⁹. Кај тие поединци започнала да се буди свеста за нивната словенска припадност, што само по себе предизвикало реакција за преземање на конкретни акции за извојување на сопствена црква и просвета на мајчин јазик. Ваквиот тек на настаните не поминал без отпор и реакција на Патријаршијата и останатите грчки пропагандни институции во османлиска Македонија. Во таа насока, во 1861 година во Истанбул бил формиран „Филолошкиот силогос за ширење и негување на грчката писменост во Османлиската Империја“. Додека, во 1869 година сличен таков, „Силогос за ширење на грчката писменост“, бил создаден и во Атина. Основната идеологија и цел на овие друштва била „пошироко распространување на грчкото образование, преку кое ќе се наложи грчкото национално самосознание“⁴⁰. За грчката пропаганда „непроценлив бил придонесот“ на прво споменатиот силогос, кој „имал силна морална и материјална помош од грчката држава и посебно придонесувал во огромниот образовен развој во Тракија и Македонија“. Истиот „одржувал многубројни грчки училишта во неослободените територии и испраќал големи количини на книги и учебници“⁴¹. На

³⁶ Крсте Битовски, „Преглед на историјата на Грција во XIX и почетокот на XX век“, *Педагошки завод на Македонија*, Скопје, 1992, 39.

³⁷ Според бугарската историчарка Јура Константинова, во текот на втората половина на XIX век, терминот „елинизам“ не ги означувал само Грците во и надвор од границите на Кралството, туку ја вклучувал и идејата за исклучителната улога на грчкиот дух, кој доминирал на територијата во Османлиската Империја, асимилирајќи ги другите народи и елинизирајќи го христијанството, за повторно да триумфира на Истокот, како единствена бариера пред пансловенизмот. Јура Константинова, *Българи и Гърци в борба за османското наследство*, Фабер, 2014, стр. 23.

³⁸ Ю. Константинова, *Българи и Гърци в борба...*, стр. 23.

³⁹ К. Битовски, *Континуитетот на македонските...*, 15.

⁴⁰ Ю. Константинова, *Балканската политика на Грција в края на XIX...*, 121.

⁴¹ К. А. Вакалопулос, *Νεοελληνική ιστορία...*, стр. 215.

овој начин, постепено, националните организации, кои всушност биле продолжена рака на официјална Атина во османлиската држава, ја преземале од Цариградската патријаршија раководната улога на грчкото образование во Македонија⁴². Сепак, процесот на просветителството кој го зафатил поголемиот дел од Европа, некаде дури и многу порано во зависност од економско-општествената ситуација, условил триумф на колоквијалните јазици⁴³. Но, за разлика од Западна Европа, во повеќето случаи на Балканот се забележува двоен процес, т.е. најпрвин отфрлање на грчкиот и воведување на црковно-словенскиот јазик, па дури потоа воведување на колоквијалните јазици. Во таа насока, отворањето на народни училишта или претворањето на грчките црковни во народни училишта продолжило и покрај напорите на грчката пропаганда да го неутрализира нивното влијание.

Формирањето на Бугарската егзархија во 1870 година значело крај на „ексклузивното право“ на Цариградската патријаршија врз православните христијани во европскиот дел од Османлиската Империја. Антагонизмот кој се појавил меѓу овие две институции во последната четвртина од XIX и во почетокот на XX век бил еден од главните карактеристики во општествениот живот на османлиска Македонија. Грчката државна пропаганда, според грчкиот антрополог Анастасија Каракасиду, т.н. грчко население во османлиска Македонија го определувала според следниве карактеристики: религиозната припадност, учеството во грчкиот образовен систем, како и знаењето и употребата на грчкиот како втор јазик⁴⁴. Во однос на бугарската доктрина, Каракасиду потенцира дека македонското словенско население било карактеризирано како „бугарско“ според народниот говор (кој го сметале како дел од бугарскиот јазик) и поимањето на т.н. „расно потекло“⁴⁵. Ваквиот пристап на двете православни цркви кон „македонското прашање“, покрај нивниот меѓусебен конфликт, имал значајни последици и врз националното формирање на македонското население, што го успорило овој процес.

Во последната деценија од XIX век во османлиска Македонија се појавил нов политички субјект, кој во целост ги нарушил пропагандните планови на балканските

⁴² Σοφία Βουρη, *Εκπαίδευση και εθνικοσμός στα Βαλκάνια; Η περίπτωση της βορειοδυτικής Μακεδονίας 1870-1904*, Αθήνα, 1992, стр. 21.

⁴³ Види повеќе кај: Бенедикт Андерсон, *Замислени заедници*, Скопје, 1998, стр. 62-75, 101-121.

⁴⁴ Анастасија Каракасиду, *Протокол и парада: Како се славаше нацијата во северна Грција*, Марк Мазавер, *Откако војната заврши*, Скопје, 2007, стр. 83.

⁴⁵ А. Каракасиду, *Протокол и парада: Како се славаше нацијата...*, стр. 83.

држави. Појавата на Македонската револуционерна организација и нејзината програма и цел за создавање на посебна македонска држава можело да значи крај на аспирациите и големодржавните планови спрема Македонија. Со создавањето на МРО, меѓусебните конфликти на двете главни држави (Грција и Бугарија), претенденти за територијата и населението на Македонија, станале второстепени. Идеологијата на Организацијата, која била заснована на нејзината програма за слобода и македонска државност⁴⁶, но и на спроведувањето на автохтона политиката во однос на претензиите на балканските држави, претставувале тежок удар за националистичките планови на Грција и Бугарија⁴⁷. Политиката на Кралството Грција во однос на Македонија била јасна. Согласно со плановите на *Мегали идејата* се планирало анектирање на цела или на поголемиот дел од нејзината територијата, а доколку тоа не било возможно, нејзино останување во рамките на Османлиската Империја. Секој оној кој не се согласувал со овој став од Грција бил прогласуван за „непријател на елинизмот и против него се водела безпоштедна војна“⁴⁸. За таа цел, а во интерес на грчката официјална политка и во согласност со веќе започнатата пропагандна војна меѓу неа и Бугарија, Грција ја прогласила Организацијата за продолжена рака на бугарскиот двор во Македонија. За Атина, всушност, најлесно било да го претстави движењето како уште една бугарска пропагандна институција, со што во старт би го деградирала.

Пресвртница во политиката на официјална Атина во однос на „македонското прашање“ се случила по поразот на Грција во меѓусебната војна со Османлиската Империја од април 1897 година. Периодот по воениот пораз од 1897 година за грчката држава бил време на самопреиспитување и отрезнување во однос на сопствениот воен потенцијал. Краткотрајната војна покажала дека секој самостоен обид за остварување на *Мегали идејата* бил осуден на пропаст. Станало јасно дека без оглед на слабостите на Османлиската Империја, Грција во секој меѓусебен вооружен конфликт „веројатно би го извлекла подебелиот крај“⁴⁹. По овој настан, владата во Атина во однос на Високата Порта водела крајно претпазлива политика, која од грчките националистички кругови била прогласена за предавничка на грчките интереси и „елинизмот“ во

⁴⁶ Ванчо Ѓорѓиев, *ВМРО 1893-1903; преглед низ документи*, Скопје, 2013.

⁴⁷ Според Герогиос Цорбазоглу (службеник - преведувач во грчката амбасада во Истанбул), учител од редовите на МРО „посетувал голем број на... села и како Македонец проповедаше за независноста на знамето на Македонскиот комитет од бугарската и грчката политика“. Извештај бр.12, 26.7.1904 година.

⁴⁸ К. Битовски, *Континуитетот на македонските...*, стр. 378.

⁴⁹ Р. Клог, *Историја грчке...*, стр. 75.

империјата. Позицијата во која во овој период се наоѓала Грција не ѝ дозволувала отворено мешање во „македонското прашање“. Преземањето на каква било иницијатива на османлиска територија би претставувало ризичен потег со далекусежни последици за позициите на грчката пропаганда во Македонија, но и за самата Грција. Балканската политика на грчката влада, во периодот по грчко-османлиската војна, се карактеризирала со желба за запазување на статус-квото во регионот, поради фактот што таа не била во состојба да ги заштити своите интереси во евентуалното повторно активирање на *Источното прашање*⁵⁰. Во интерес на ваквата нејзина политика бил и австро-рускиот договор од мај 1897 година, со кој се потврдувало статус-квото на Балканскиот Полуостров⁵¹. Во корист на грчките интереси во османлиска Македонија, грчката влада се одлучила на постепено приближување кон Високата Порта, што на терен значело соработка меѓу месната османлиска власт и грчките пропагандни структури.

Радикален пресврт во политиката на грчката држава кон „македонското прашање“, кон македонското православно население и кон македонското револуционерно движење, се случил по почетокот на Илинденското востание. Масовноста и вplotеноста на голем дел од македонското православно население околу програмата на македонското револуционерно движење најсликовито се покажала во текот на Востанието. Грција, како и останатите држави – аспиранти за територијата на Македонија, во тие историски моменти ја констатирале силата на МРО, но и решеноста на македонското население за создавање на сопствена држава. Поразителен факт за официјална Атина претставувало учеството на голем дел на патријаршистите во Востанието, со што, де факто, истата останала без најголем дел од нејзиниот самопрагласен елемент. На грчката држава ѝ станало јасно дека неколку децениските интензивни напори за асимилација на православно население преку црквата и училиштата претрпеле фијаско. Направените анализи од најкомпететните национални фактори покажале дека преку тие две институции ниту било можно да се асимилира месното православно население, а уште помалку грчката држава во блиска иднина да се надева на македонската територија. Констатирано било дека треба да се употребат други, поефикасни средства за постигнување на целта. На тој начин започнале да се приближуваат ставовите на официјална Атина со оние на националистичките кругови

⁵⁰ Ю. Константинова, *Балканската политика на Грција в края на XIX...*, стр. 279.

⁵¹ М. Παξιαδοπουλου-Σταυρινου, *Η διπλωματία των Λοναμεων...*, стр. 40.

во османлиска Македонија и Грција. Новата стратегија набрзо почнала да се практикува на самиот терен, но и во Грција, каде почнало раздвижување и регрутирање на сите оние кои биле спремни да помогнат за спас на „елинизмот“ во Македонија. Крајниот резултат бил преземањето на диригентската палка на официјална Атина во целосното организирање грчката пропаганда во османлиска Македонија, додека кулминацијата била достигната со паравоеното интервенирање на грчката држава против МРО или периодот кој во грчката историографија е попознат како „Македонска борба“ 1904-1908 година.

Именувањето на македонскиот етникум во османлиска Македонија од страна на грчката држава

Во продолжение ќе проследиме еден општ приказ на трансформирањето и флуидноста во именувањето на македонското словенско население во XIX и почетокот на XX век од страна на грчката држава и нејзините пропагандни претставници во османлиска Македонија. Од друга страна, треба да се нагласи дека оваа студија нема да се занимава со детална научна анализа околу именувањето на македонскиот етникум во османлиската власт, потоа, неговото именување од останатите балкански нации-држави и нивните пропагандни институции во османлиска Македонија, како и самоименувањето на оваа етничка заедница во османлиското општество.

Од периодот на формирањето на грчкото кралство и втемелувањето на грчката надворешна политика, грчките државните институции го користеле именувањето на доминантното словенско население во османлиска Македонија со цел да ги оправдаат иредентистички претензии кон териториите на османлискиот Балкан. Имено, првично, во согласност со тогашните поимања дека целокупното православно население во Империјата припаѓа на „грчката нација“, официјална Атина не придавала големо значење на именувањето на македонското словенско население, односно доволна била нивната црковна припадност за да се „докаже“ нивната припадност кон *елинизмот*. Подоцна, со појавата на други фактори како во самата османлиска Македонија, така и меѓу останатите балкански претенденти за нејзината територија и население, грчката национална доктрина започнала да се менува во однос на т.н. македонско прашање, вклучувајќи ја тука и флуидноста во именувањето на македонските Словени. Во

реалноста, Високата порта дозволила во категоријалното атрибутирање да бидат преземени туѓи национални именувања. Било поради ограничувањата на сфаќањата условени од теократското општествено уредување, било поради краткорочни политички цели, доминантната политичка група дозволила надворешно именување на своите поданици⁵².

Грчкото именување на македонскиот етникум во османлиска Македонија, кое всушност било од егзоген карактер, е поврзано со прашањето „кој ја има моќта да именува“⁵³? Во овој случај моќта на именувањето ја имале османлиските државни институции, европските сили и балканските држави, вклучувајќи ја тука грчката држава и нејзините пропагандни институции во Империјата. Ваквата тенденција на официјална Атина во наметнувањето на имиња на доминантното население во Македонија имала за цел реализирање на т.н. етнички лејбелинг, водејќи се најчесто од дневнополитичките интереси. Во таков случај, доминацијата на институциите на Цариградската патријаршија меѓу православната христијанска заедница во османлиска Македонија им овозможиле на истите да наметнат сопствено именување врз доминантното словенско население. Оттука, националните црковни институции на соседните христијански држави успеале и во перцепциите на многубројните современици да ги наметнат егзогените дефиниции врз македонските православни верници⁵⁴.

До средината на осмата деценија на XIX век (1870-1880) целокупното словенско население во османлиска Македонија од страна на грчките национални институции било именувано како „Бугари“ или „Словени“⁵⁵. Ваквото именување произлегува од православниот Рум милет и постоењето на подгрупи во рамките на истиот. Имено, официјално сите православни христијани во османлиската држава врз основа на името

⁵² Драги Ѓоргиев, Марија Пандевска, „Името и именувањето во османлиска Македонија низ дискурсот на Балканските војни и Букурешкиот мировен договор“, *Букурешкиот мировен договор, Македонија и Балканот*, МАНУ, Скопје, 2014, стр.128.

⁵³ Filip Putinja, Zoslin Stef – Fener, *Teorije o etnicitetu*, Beograd, 1997, стр. 168.

⁵⁴ Maria Pandevska, „The term Macedonian(s) in Ottoman Macedonia: on the map and in the mind“, *Nationalities papers, The Journal of Nationalism and Ethnicity*, Volume 40, Issue 5, 2012, стр. 747-767.

⁵⁵ Во делото „Апологија“ на Игнатиос Унгрволахиас од 1815 година било забележано: „Бугарите од текот на Дунав пристигнуваат од една страна до Цариград, и од друга, до Епир и Тесалија“. Ιγνατιος Ουγγροβλαχιας, *Απολογία ιστορική και κριτική υπέρ του ιερού κλήρου της Ανατολικής Εκκλησίας κατά των σκοφαντιών του Νεοφύτου Δούκα, συγγραφέισα παρά Κυρίλλου Κ. κατ' επίμονον ζήτησιν των ομογενών*, 1815, стр. 86

на милетот биле нарекувани „Ромеи“, што всушност претставувало синоним за припадност кон грчката заедница. Меѓутоа, постоењето првенствено на социјална стратификација во самата Рум заедница, но и на т.н. расно потекло, придонело за појавата на погореспоменатите имиња. Така, „Грк“ означувал припадник на повисокиот општествен слој, најчесто образуван и трговец; „Словенот“ или „Бугарот“ бил селанец или земјоделец; „Влаот“ бил сточар, итн. Карактеристично за поединците во овие подгрупи е тоа што тие можеле да мигрираат од една во друга категорија од различни точки на потекло⁵⁶. Оттука, во овој период не може да се каже дека станува збор за етничка карактеристика на населението, туку за именување на најголем дел од Словените кои живееле на Балканскиот Полуостров и припаѓале на една иста, или слична јазично културна категорија. Во прилог на ова е и фактот дека Османлиската империја не ги модернизирала средновековните именувања на македонското словенско население како Бугари, термин кој како што кажавме многу повеќе го носел предзнакот на Словен и земјоделец. Според социологот Страшко Стојановски, во овој период терминот „Бугарин“ се користел за селаните од словенско потекло, често со примеси на пејоративно значење, но имал и пансловенско значење. Имено, Стојановски потенцира дека ова име се наметнува од крајот на XVIII век (по 1774 година) па сè до формирањето на Егзархијата со навлегувањето на руските интереси на Балканот, кога се создава т.н. панславизам, базиран на лингвистичките „словенски“ карактеристики на населението и опонирањето на грчкото културно и јазично ширење⁵⁷. Што се однесува до грчката политика, истата сметала дека македонските Словени, без оглед на нивната етничка различност, ќе бидат асимилирани во „грчката нација“ преку образованието, престижот на Цариградската патријаршија и влијанието на нивната држава⁵⁸.

Одредена разлика во именувањето на македонското словенско население од страна на грчките национални институции може да се забележи во втората половина на XIX-от век, со појавувањето на преродбениците, борбата на македонското население за обновување на Охридската архиепископија и формирањето на свои

⁵⁶ Laurie Kain Hart, „Culture, civilization, and demarcation at the northwest borders of Greece“, *American ethnologist*, 26(1), 1999, стр. 201.

⁵⁷ Страшко Стојановски, *Од милет до нација: Создавањето на нациите и национализмите на Балканот*, Штип, 2016, стр. 222.

⁵⁸ Georgios Michalopoulos, *Political parties, irredentism and the Foreign Ministry: Greece and Macedonia: 1878-1910*, University of Oxford, 2013, стр. 32.

црковно - просветни општини. Поради горенаведените околности и можноста за отцепување на православните Словени од Цариградската патријаршија, грчкиот национализам како свој противник го сметал „панславизмот“. Во грчките министерски извештаи од седумдесетите години на XIX-от век, постои разлика од една страна на „Грkobугари“ или „Елинофрони“ (оние кои мислат на Грција или гркомани), а од друга страна „Бугарословени“ или оние од „панславистичката линија“.

Следната промена во именувањето на македонското словенско население настапи со формирањето на Егзархијата во 1870 година, а особено подоцна, со создавањето на бугарското кнежество во 1878 година. По појавата на овие два субјекта, балканската православна заедница била фрагментирана. Името „Бугарин“ започнало веќе да не се однесува општо на словенското население, туку на припадниците на Бугарската егзархија, т.е. на црковно-образовниот механизам на Кнежеството Бугарија. Официјалната грчка терминологија продолжила македонските Словени да ги именува како „Бугари“, но врз основа на нивната црковна припадност истите биле поделени на различни категории. Припадниците на македонскиот етникум кои и натаму останале во рамките на Патријаршијата, во грчките кругови почнале да се именуваат како „Грko-Бугари“ и/или „бугарофони“, т.е. како некој вид Грци, иако зборувале друг словенски, т.е., според грчките поимања, бугарски јазик⁵⁹. Од друга страна, она словенско население кое се приклонило кон Егзархијата од грчките национални институции било нарекувано „Бугаро-Словени“. Освен пропаганден карактер, со новото именување од страна на официјална Атина се наметнувал нов термин што требало да претпоставува постоење на друг етникум, т.е. бугарски и некоеси изедначување со припадноста кон бугарската држава, кое, пак, во османлиски контекст, во Македонија не било изводливо. Сепак, и покрај општата употреба, разликата меѓу „Бугаро-Словени“ (Македонци-егзархисти) и „Грko-Бугари“ (Македонци-патријаршисти) не била секогаш апсолутна. Во тогашниот говор на Грците, етничките Македонци продолжиле да бидат именувани како „Бугари“, име што често се наоѓало и во официјалните документи. Според солунскиот конзул, на пример, „Азвестохори е село населено од Бугари, кои ја признаваат Патријаршијата и ги образуваат своите деца на грчки јазик, одбивајќи го

⁵⁹ Tasos Kostopoulos, „Naming the Other: From ‘Greek Bulgarians’ to ‘Local Macedonians’“, *Spotlights on Russian and Balkan Slavic Cultural History*, Munchen-Berlin, 2009, стр.100-101.

досега отворањето бугарски училишта“ (Солун 9.9.1866 год., бр. 114)⁶⁰. Конзулатот во Битола употребил „активност на бугарските чети“, во кои ја става и групата на Коте од селото Руља, Костурско, кој, инаку, во грчката историографија се смета за македономах, грчки борец за Македонија и, следствено на тоа, голем грчки херој (Битола 1904, бр. 109)⁶¹.

Со следната промена во името на дел од македонското православно население дошло до преименување на Македонците-патријаршисти од „Грко-Бугари“ и/или „бугарофони“ во „Македонци“. Меѓутоа треба да се потенцира дека оваа промена не била официјализирана и постојана, т.е. и понатаму, најчесто, грчките национални институции продолжиле да ги употребуваат претходно споменатите имиња за македонското словенско патријаршиско население. Ова промена била резултат на грчката национална доктрина и употребата на пропагандните механизми во османлиска Македонија, кои се обидуваале на секаков начин да го задржат македонското патријаршиско население во рамките на *елинизмот*. Во тој период во грчките училишта и цркви започнала да се употребува традицијата на античкото македонско наследство, кое од страна на идеолозите на грчкиот национален мит веќе било инкорпорирано во „бесмртната“ грчка нација-држава. Па така, дел од македонското население започнало да се убедува дека се потомци на античките Македонци и дека нивниот словенски јазик постепено се развил од старогрчкиот. Според Стојановски, ваквиот термин од грчка страна имал „историско значење“, односно се користел како теза на потеклото на населението која одела во прилог на голмогрчката идеја, каде јазикот и културата на населението се претставени како историски наметнати, а нивното вистинското етничко потекло се поврзува со античката „македонско-грчка“ историја⁶². Грчкиот конзул во Солун, К. Ватикиотис, кој опишувајќи го етничкиот состав на средна зона на османлиска Македонија, на 30 декември 1879 година, напишал: „Но бугарофоното население во Македонија не се поради тоа и Бугари. Напротив, многу се оние [аргументи] кои покажуваат дека тие се Македонци кои го научија јазикот преку бугарските напади и колонизација. Но, било што и да сè, овие Бугарофони се наклонети на грцизмот до таков степен, така што, го

⁶⁰ Τασος Κωστωπουλος, Δημητρης Τριμης, Αντα Ψαραα, Δημητρης Ψαρρας, *Ενα, δυο, τρια, πολλα ονοματα: Απο τους 'Ελληνοβουλγαρους' στους 'Σκοπιανους'*, εφ. Ελευθεροτυπια, Αθηνα, 5.6.2005.

⁶¹ T. Kostopoulos, „Naming the Other:...,“ стр.100-101.

⁶² С. Стојановски, *Од милет до нација: Создавањето на нациите...*, стр.224.

користат грчкиот [јазик] во црквата и училиштата и тој е нивниот јазик на кој пишуваат, а, исто така, останаа верни на Патријаршијата и елинизмот, со кои имаат заеднички карактеристики и надворешни белези, и силно ја одбија Егзархијата. Значи ова бугарофоно население на Македонија природно би било да се одделат од другите Бугарофони во Северна Македонија, кои секаде го употребуваат бугарскиот јазик и немаат врска со елинизмот, и затоа полесно се отцепија од Големата црква и ја прифатија бугарската Егзархија. Така, што, првите треба да се вклучат во грчкиот род како Бугарофони Македонци, додека вторите со бугарскиот род како Бугари⁶³.

Заклучоци што можат да бидат „интересни“ се сретнуваат кај воениот аташе на грчката амбасада во Истанбул, Патроклос Кондојанис. Последниов во 1905 година го забележал следново врз основа на етнолошката карта на Македонија, која самиот тој ја создал. Се разбира, заклучоците од тогашна и денешна гледна точка се сметаат за неприфатливи од грчката држава и од грчката јавност. Тој дошол до следниве сознанија. „Во селата од средна Македонија не е можно да се направи разлика, затоа што етнографски не е можно од двајца браќа едниот да биде Грк, а другиот Бугарин. Така, поделбата на шизматици и на православни не е можно да ја оправда вистинската поделба на бугарската и на грчката националност. На родското постоење, кое е единствено во селата од средна Македонија, според мене, би било поточно ако нивните жители се нарекуваат едните православни бугарофони – Македонци како припадници на грчката црква, кои ги испраќаат своите деца во грчки училишта; додека другите, Македонци – шизматици како припадници на бугарската црква, кои ги испраќаат своите деца во бугарските училишта. Што се однесува до националноста, таа е иста и во двете категории, т.е. македонска“⁶⁴.

Покрај ваквото именување на македонското словенско население, во грчките документи од крајот на XIX и од почетокот на XX век, карактеристична била употребата и на термините „ксенофони“ (туѓогласни), „ксеноглоси“ (туѓојазични), „другојазични“ итн. Употребата на ваквата терминологија јасно и недвосмислено ја покажувала разликата во перцепцијата на оние што именувале, а, истовремено имале тенденција дел од македонското население да го прикажат како „свој етникум“ во османлиска Македонија. Општо гледано, една од причините за ваквите егзогени

⁶³ Κωνσταντίνος Α. Βακαλόπουλος, *Νεοελληνική ιστορία (1204-1940)*, Θεσσαλονίκη, 1990, стр. стр. 242, 243.

⁶⁴ Τ Κωστοπούλος, Δημήτρης Τριμης, Αντα Ψαρα, Δημήτρης Ψαρρας, *Ενα, δυο, τρια, πολλα ονοματα: Απο τους 'Ελληνοβουλγαρους' στους 'Σκοπιανους'*, εφ. Ελευθεροτυπια, Αθηνα, 5.6.2005.

промени во именувањето на најмногубројниот етникум во османлиска Македонија, на македонското словенско население, било и резултат на неговото раздробување, најпрво меѓу двете, а потоа и меѓу трите православни национални цркви: грчката, бугарската и српската. Од една страна, ова раздробување се вршело врз основа на правата што биле дадени од страна на Портата, т.е. врз основа на функционирањето на милет-системот, додека, од друга страна, самата Империја го дозволила тоа, надевајќи се дека преку „византиските“ методи ќе ја одржи власта во своите европски владеења.

Карактеристично е тоа што во грчките извори од крајот на XIX и од почетокот на XX век, преку кои биле опишани определени настани и процеси во османлиска Македонија или, пак, се случувало етикетирање на дел од македонското население, била употребата на термините „нација“, „национална идеја“, „национално чувство“ итн. Ваквата употреба, од денешен аспект на нивното значење, не може да се поврзе со тогашниот специфичен општествено-политички развој во доцноосманлискиот период. Едноставно, не било можно во анационалното општество, какво што постоело во Османлиската империја, да се бараат, да се пребројуваат и да се посочуваат припадници на „грчката нација“. Во тој контекст, употребата на овие термини единствено може да се перципира од гледна точка на обидите и напорите на пропагандниот механизам на грчката држава да задржи што поголем дел од македонското население во рамките на Цариградската Патријаршија, кое, во тогашните услови, значело и припадност кон *елинизмот*.